

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ¹**
**LEGAL FRAMEWORK OF THE BANKING SECURITY IN THE CONTEXT
OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE**

Волченко Н. В.,

к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародних відносин
Сумський національний аграрний університет

Клецова Н. В.,

к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародних відносин
Сумський національний аграрний університет

Стаття присвячена питанням дослідження поняття банківської безпеки, її основних складових та рівнів прояву. Авторами проведено узагальнення процесів необхідної адаптації чинного законодавства України до вимог ЄС. В роботі систематизовано основні проблеми, що уповільнюють реалізацію адаптаційних заходів; визначено конкретні питання, що потребують гармонізацію із нормами Директив ЄС. Зроблено висновок про необхідність постійного публічного звітування відповідальних органів про поточний стан реалізації адаптаційних заходів та врахування зауважень, рекомендацій та пропозицій європейських установ, проведення ґрунтовного аналізу їх змісту та можливих наслідків.

Ключові слова: банківська безпека, банківська діяльність, адаптація законодавства, євроінтеграція.

Статья посвящена вопросам исследования понятия банковской безопасности, ее основных составляющих и уровней проявления. Авторами

---

¹ Робота виконана в рамках проекту для молодих вчених 2017 р.: «Удосконалення законодавства України щодо забезпечення безпеки сфери банківської діяльності в умовах євроінтеграції: економіко-правовий аспект» (№ держ. реєстрації: 0117 U 006531)

проведено обобщение процессов необходимой адаптации действующего законодательства Украины к требованиям ЕС. В работе систематизированы основные проблемы, замедляющие реализацию адаптационных мероприятий; определены конкретные вопросы, требующие гармонизации с нормами Директив ЕС. Сделан вывод о необходимости постоянной публичной отчетности ответственных органов о текущем состоянии реализации адаптационных мер и учета замечаний, рекомендаций и предложений европейских учреждений, проведения основательного анализа их содержания и возможных последствий.

Ключевые слова: банковская безопасность, банковская деятельность, адаптация законодательства, евроинтеграция.

The article is devoted to the research of the banking security's, its main components and levels of development. The purpose of this work was to develop theoretical and methodological provisions on the legal principles of Ukrainian banking safety in the context of current European integration processes. Taking into account the formal division into the level of individual banking institutions, the level of the banking system and the macro level (the state), it is necessary to have a legal basis in case of negative factors' leveling up necessity. This is necessary in view of the fact that banking security is one of the main components of the national security of the state. The authors identified and systematized current problems of the Ukraine's banking system. It is determined that at the current stage of Ukraine's development, the priorities and interests of domestic representatives of the banking system and foreign banking structures do not always coincide. In particular, in the European Union countries, banks are primarily focused on addressing liquidity-related issues, including through the cessation of funding by foreign affiliates and subsidiaries, withdrawals from less developed countries. The priority task of the banking system of Ukraine is not only to preserve the stability of the banking sector, but also to expand lending to the real sector of the economy. The authors summarized the processes of current Ukrainian legislation's necessary adaptation to the

requirements of the EU. The main problems that slow down the implementation of adaptation measures are systematized; specific issues that require harmonization with the norms of the EU Directives are identified. The conclusion about the need for constant public reporting by the responsible bodies on the current state of adaptation measures' implementation and taking into account the comments, recommendations and proposals of European institutions, conducting a thorough analysis of their content and possible consequences was made.

Key words: banking security, banking activity, adaptation of legislation, eurointegration.

Чинна Угода між Україною та Європейським Союзом про асоціацію, яка замінила Угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною, дала змогу реального переходу від партнерства і співробітництва до дійсної економічної інтеграції та політичної асоціації. Набуття чинності даною Угодою передбачає необхідність проведення адаптаційних заходів у всіх сферах українського законодавства. Інтеграція банківського сектору України до європейського передбачає реалізацію конкретних заходів у таких напрямках як забезпечення стабільності, підвищення конкурентоспроможності (особливо у сфері банківських послуг), попередження та зниження імовірності настання ризикованих ситуацій, структурна реорганізація тощо. Будь-які зміни можуть викликати невизначеність та нестабільність, що стимулює виникнення небезпечних ситуацій. За таких умов особливої актуальності набуває питання визначення правових засад банківської безпеки України.

Проблеми банківської безпеки досліджували такі вітчизняні вчені, як О. Барановський, Р. Вовченко, М. Зубок, О. Кириченко, В. Краліч, І. Крупка, Л. Патерікіна, Н. Прокопенко, О. Пластун, О. Сушко [1], О. Штаер, С. Яременко. В працях досліджувалися сутність банківської безпеки, її складові та фактори впливу, окремі шляхи вдосконалення законодавчої бази тощо. Питання адаптації правової бази України в аспекті євроінтеграції розглянуто у

роботах Н. Гнидюк, А. Довгерта, В. Забігайла, О Задорожнього, Ю. Капіци, А. Зайця, Л. Луць, В. Мармазова, В. Муравйова, В. Опришка та інших. Проте, доцільним, на нашу думку, було б акумулювати результати поточних досліджень у даних сферах і зробити комплексний та узагальнюючий аналіз стану правових засад банківської безпеки в контексті європейської інтеграції України.

Метою даної роботи є розробка теоретичних та методологічних положень щодо правових засад банківської безпеки України в контексті поточних євроінтеграційних процесів. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: сформулювати теоретичні положення щодо банківської безпеки, її складових та факторів впливу, провести аналіз поточної ситуації адаптації законодавства України до вимог ЄС, визначити проблемні питання та запропонувати шляхи їхнього усунення.

В економічній системі України банки часто відіграють визначальну роль. Підтвердженням даного твердження може бути факт банкоорієнтованості фінансової системи країни. О. Барановський [2, с. 21] визначає, що така роль, в першу чергу, пояснюється одночасною функціональністю банків у якості грошово-кредитного інституту, фінансового посередника та посередника ринку цінних паперів. Більш того, банки приймають участь у роботі валютних ринків та працюють у сфері міжнародних розрахунків.

Постійно діючі або ж раптові негативні впливи, які виникають у будь-якій сфері активності, можуть вплинути на кінцевий результат діяльності банку. Небезпека, як негативна властивість банківської діяльності, може мати різне походження та здатна заподіяти шкоду як самій банківській установі, так і усім суб'єктам, з якими вона пов'язана. Отже, для роботи окремих банків, а також всієї банківської системи в цілому, необхідно забезпечувати такі умови, за яких дія зовнішніх та внутрішніх чинників не призведе до негативних процесів. Дані умови складають комплексність поняття банківської безпеки, що призводить до великої кількості різноманітних підходів стосовно її визначення.

Науковці констатують всебічність та суперечність підходів до формулювання сутності поняття банківської безпеки.

Так, С. Васильчак визначає, що безпека банку – це стан стійкої життєдіяльності, за якої забезпечується реалізація основних інтересів і пріоритетних цілей банку, захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів [3, с. 287]. У працях Н. Прокопенко банківська безпека пояснюється як якісний атрибут і характеризує його стан як такий, за якого відсутні небезпеки [4, с. 302].

Зазначені вище визначення концентрують увагу на самій банківській установі, проте існує підхід, за якого безпеку банку розглядають виключно у комплексі із безпекою національної банківської системи і навіть – світової банківської системи. Д. Щербатих пов'язує безпеку окремого банку з безпекою банківської системи в цілому. На його думку, вони впливають одна на одну. З одного боку, проблеми, що виникли в одному банку, здатні викликати “ефект доміно” і призвести до системної банківської кризи. Пояснюється це природою банківської діяльності, адже банки працюють переважно з чужими грошима [5, с. 143]. До національної банківської системи апелює і Д. Алексєєва, у працях якої банківська безпека – це стабільний, фінансово стійкий стан національної банківської системи, що дозволяє забезпечити безперервне здійснення (а також оперативне відновлення після негативного впливу непередбачуваних обставин) її учасниками банківських операцій і угод незалежно від наявних чи потенційних загроз (ризиків) [6, с. 123]. Р. С. Вовченко апелює до комплексного та багатовимірного поняття банківської безпеки. Ним банківська безпека тлумачиться як певний стан; можливість подальшого розвитку; функція держави; регулювання економічних стандартів, обов'язкових економічних нормативів і вимог; діяльність центробанку, державних органів, а також комерційних банків із управлінських функцій при здійсненні банківських операцій і угод; сукупність технічних регламентів і вимог [7].

Банківську безпеку доцільно розглядати у розрізі її основних різновидів. Так, М. І. Зубок виділяє особисту безпеку банку, колективну, економічну та

інформаційну [8, с. 10]. Тобто, банківська безпека повинна створювати умови для адекватної обставинам, своєчасної, планової, ефективної роботи окремої банківської установи та системи в цілому. Всі здійснювані операції повинні відбуватися відповідно до вимог чинного законодавства, раціонального використання наявних ресурсів та задоволення інтересів зацікавлених осіб. В цьому контексті можна вважати, що банківська безпека потребує формування єдиного механізму із чинного законодавства, інститутів безпеки, безпосередніх відносин між сторонами (суб'єктами) банківських операцій та виконання конкретних функцій задля досягнення економічного ефекту.

Варто зазначити, що банківська безпека повинна базуватися як на розумному механізмі подолання виникаючих поточних та довгострокових проблем банківської системи, так і адекватному регулюванню ризиків, що виникають у сфері банківської діяльності. Класично так діє міжнародна практика. Тож, якщо говорити про проблеми банківської системи України, то доцільно зробити наголос на тому, що сьогодні дійсно склався величезний перелік обмежень, які безпосередньо вказують на розвиток депресивних тенденцій в економіці України. Зокрема, мова йде як про ризики, так і про проблеми банківського сектору України. Тож, узагальнюючи вище наведену інформацію, ми можемо представити реально існуючі проблеми банківської системи України (рис. 1).

Так, враховуючи інформацію, що представлена на рис. 1, можна зробити висновки про те, що в сьогоденних умовах існування та функціонування банківської системи України пріоритетним завданням постає не тільки збереження стабільності банківського сектору, але й розширення кредитування реального сектору економіки. А це вказує на те, що на поточному етапі розвитку України пріоритети та інтереси вітчизняних представників банківської системи й іноземних банківських структур не завжди співпадають. Зокрема, мова йде про те, що у країнах Європейського Союзу банки, перш за все, сконцентровані на вирішенні проблем, пов'язаних із ліквідністю, у тому

числі, й за рахунок припинення фінансування закордонних філій та дочірніх банків, виведення коштів із менш розвинених країн.

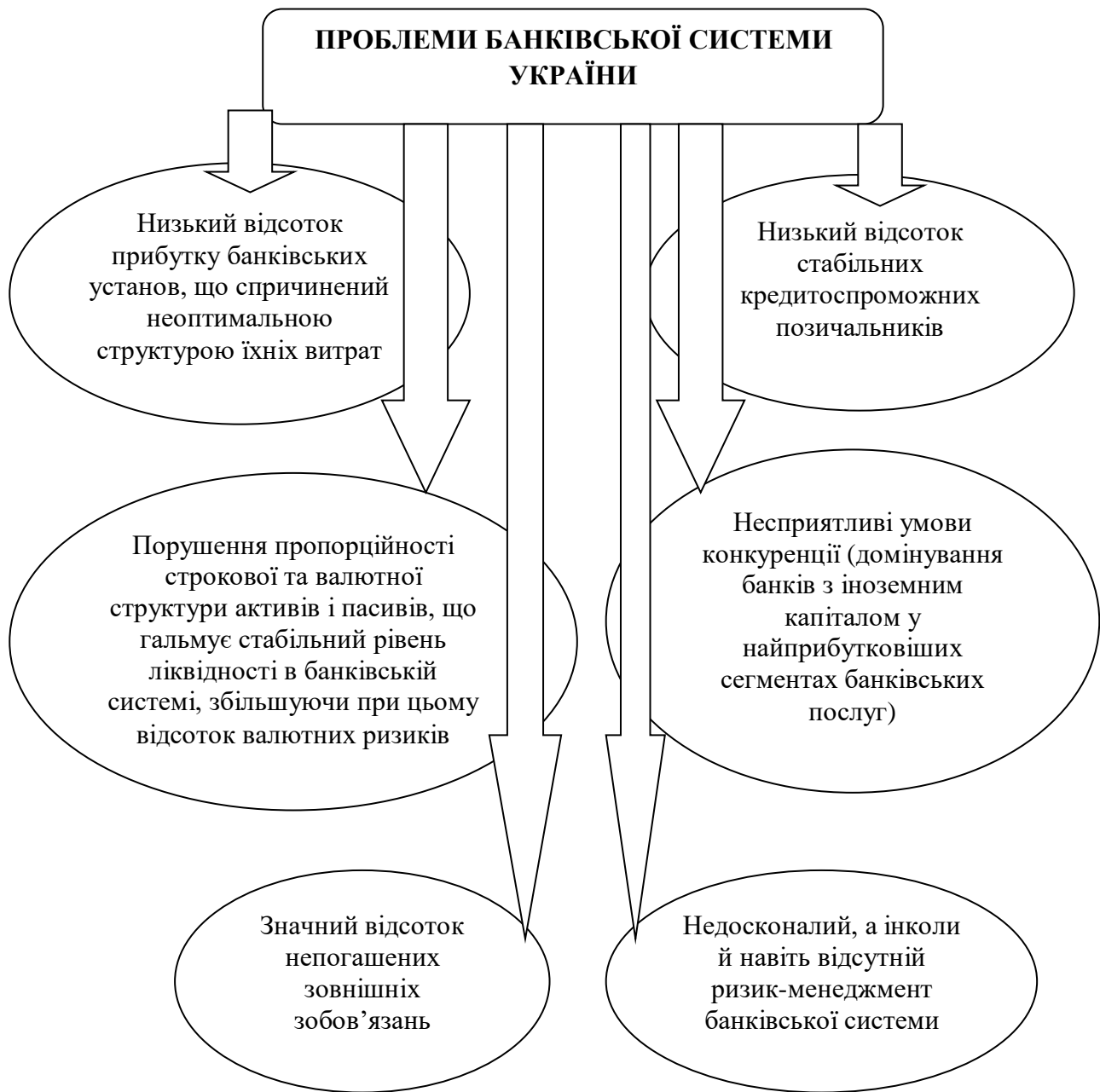

Рис. 1. Систематизація сучасних проблем банківської системи України

Джерело: побудовано авторами на основі власних досліджень

Правові основи банківської діяльності становлять норми, що регулюють фінансові нормативи та вимоги резервування, які формують ліквідність. Враховуючи формальний поділ на рівень окремих банківських установ, рівень

банківської системи та макрорівень (державу), необхідно мати правовий базис на випадок необхідності нівелювання дії негативних чинників та кризових ситуацій на кожному із вищенаведених рівнів. Це необхідно з огляду на те, що банківська безпека входить до набору основних складових національної безпеки держави.

Національна безпека держави завжди повинна бути у пріоритеті, які б кроки у зовнішній політиці не здійснювалися. Сьогодні інтеграція України до Європейського Союзу – головна мета зовнішньої політики країни. Реалізація першого кроку до набуття членства у ЄС, а саме набрання чинності Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, вимагає конкретних заходів у різних сферах активності, в тому числі, й у банківському секторі. Відповідно до Закону України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”, на першому етапі виконання Програми пріоритетною сферою, в якій здійснюється адаптація законодавства України, є, між іншими, сфера банківського права. У пріоритетних сферах, а отже і у сфері безпеки банківської діяльності, адаптація законодавства України здійснюється у такій послідовності: визначення актів *acquis communautaire*, які регулюють правовідносини; переклад визначених актів на українську мову; здійснення комплексного порівняльного аналізу регулювання правовідносин в Україні та в ЄС; розроблення рекомендацій щодо приведення законодавства України у відповідність з *acquis communautaire*; проведення економічного, соціального та політичного аналізу наслідків реалізації рекомендацій; визначення переліку законопроектних робіт; підготовка проектів законів України та інших нормативно-правових актів, включених до переліку законопроектних робіт, та їх прийняття; моніторинг імплементації актів законодавства України [9].

За таких обставин можна очікувати зміну принципів взаємовідносин не тільки між банками та їх клієнтурою, а також і у середині банківської сфери: між банками та Національним банком України. Сам НБУ запропонував проект “Стратегія розвитку банківської системи 2016-2020: “Синергія розвитку банків

та індустріалізації економіки” [10]. Даний проект враховує всі необхідні зміни до законодавства з метою його адаптації. Текст Угоди не містить прямих вимог щодо необхідності виконання Україною правил Базельського комітету з питань банківського нагляду. Проте, бажання реформувати сектор та створити дійсно конкурентні й безпечні банківські інституції повинно стимулювати до переходу на дані стандарти.

Проблемами на шляху адаптації банківського законодавства України до вимог ЄС можуть стати довгострокові системні проблеми безпеки у сфері банківської діяльності, а за умови несприятливої кон’юнктури ринку та відтоку капіталу ці проблеми можуть навіть спричинити кризові явища. Коли на несприятливі умови чи виклики реагують без застосування конкретної стратегії, то дії регуляторних органів можуть стати самі по собі додатковими “шоковими ситуаціями” для банку. В свою чергу криза банківської системи призведе до фінансово-економічної чи валютної кризи у державі.

Систематизація проблем, що уповільнюють адаптацію банківського права до вимог ЄС має такий вигляд: 1) постійний дефіцит ресурсів із строками погашення більше за 5-10 років; 2) банківські установи не можуть виконати зобов’язання щодо кредитного забезпечення процесів реформування у конкретних галузях економіки. В Україні банки не задовольняють інвестиційні потреби, а отже, не можуть впливати на розвиток конкретних галузей економіки; 3) невідповідність коротко- і довгострокових зобов’язань банків, що призводить до негативних наслідків у разі відтоку депозитів; 4) невідповідність валюти отримання кредитів із валютою отримання доходу для погашення кредитів; 5) залучення іноземного капіталу (після приходу на український ринок банків з іноземним капіталом) для активного фінансування імпорту; 6) погіршення структури банківського ринку: зростання концентрації іноземного капіталу і зниження рівня конкуренції на банківському ринку; 7) Україна демонструє найгірший серед 140 країн світу результат за показником “міцність банків” тощо [10; 11, с. 114]. За умов, що склалися, банки повинні систематично відстежувати наявність усіх видів загроз, вивчати можливості та

шляхи їх попередження, вживати всі можливі заходів щодо їхньої локалізації та нейтралізації шкідливих наслідків [12].

Адаптація норм законодавства до вимог Директив ЄС має здійснюватися в рамках внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення довіри між банками та їх клієнтами, удосконалення захисту прав споживачів фінансових послуг, лібералізації валютних операцій для сприяння інвестиціям та експорту, забезпечення прозорості діяльності Національного банку України та підвищення його відповідальності перед суспільством, вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та процедури виведення банків з ринку, уточнення строків призначення та звільнення Голови Національного банку України. На виконання стратегії розвитку банківської системи України розробляються також ряд законопроектів, зокрема щодо страхування, реструктуризації зобов'язань громадян України за кредитами в іноземній валюті, що отримані на придбання єдиного житла, фінансового лізингу, кредитних спілок, регулювання діяльності з надання небанківських кредитів під заставу рухомого майна, діяльності форекс-компаній.

Таким чином, ми приходимо до наступних висновків. На жаль, поточний стан справ у сфері адаптації законодавства України щодо банківської безпеки до європейських стандартів є незадовільним. На нашу думку, виправити дану ситуацію допоможе необхідність постійного публічного звітування відповідальних органів про поточний стан реалізації адаптаційних заходів. Українська сторона повинна в даному випадку не лише враховувати зауваження, рекомендації та пропозиції європейських установ, але й проводити ґрунтовний аналіз їхнього змісту та можливих наслідків.

Література

1. Sushko O. EU-Ukraine Association Agreement: Guideline for Reforms [Electronic resource] / Oleksandr Sushko, Olga Zelinska, Robert Khorolskyu, Veronika Movchan and others // KAS Policy Paper 20. – Institute for Euro-Atlantic Cooperation, 2012. – Access mode: http://www.kas.de/wf/doc/kas_32048-1522-2-30.pdf?120911173352

2. Барановський О. Безпека банківської сфери / О. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 6. – С. 20-27
3. Васильчак С. В. Економічна безпека банків та методи її забезпечення / С. В. Васильчак, Р. Ю. Моцьо // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.12 – С. 287-292
4. Прокопенко Н. С. Складові безпеки банківської діяльності / Н. С. Прокопенко, М. І. Виклюк. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.1. – С. 302-308
5. Щербатих Д. В. Підходи та загрози до формування фінансово-економічної безпеки банківських установ / Д. В. Щербатих, Б. В. Шпильовий // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Екон. науки. – 2016. – №1. – С. 141-148
6. Алексеева Д. Г. Правовые проблемы обеспечения безопасности банковской системы в условиях глобализации / Д. Г. Алексеева // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2011. – № 6. – С.122-126
7. Вовченко Р. С. Підходи до розкриття сутності фінансової безпеки банківського сектору національної економіки / Р. С. Вовченко // Збірник наукових праць “Фінансово-кредитка діяльність: проблеми теорії та практики”. – 2015. – № 19. – С.51-59 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://fkd.org.ua/article/view/56896/53702>
8. Зубок М. І. Безпека банків : навч. посіб. / М. І. Зубок. – К. : КНТЕУ, 2002. – 306 с.
9. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України № 1629-IV від 18.03.2004 : за станом на 01.10.2011 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>
10. Стратегія розвитку банківської системи 2016-2020: “Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки : Відкритий громадський проект для широкого експертного обговорення, К., 2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу :

http://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf

11. Poshedin O. European Integration of Ukraine: Tool for Internal Reform, Source of Problems or Pass Ticket to EU Membership? / Oleh Poshedin, Maryna Chulaievskya // Romanian Journal of European Affairs. – June, 2017. – Vol. 17. – № 1. – P. 100–120.

12. Клочко А. М. Злочини у сфері банківської діяльності / А. М. Клочко // Правовий вісник Української академії банківської справи. – №1(10). – 2014. – С. 68-71.